

КОНТЕНТ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

CONTENT IN SOCIAL NETWORKS: FEATURES OF LEGAL REGULATION UNDER THE CONDITIONS OF THE MARTIAL STATE

Єфіменко І.В., науковий співробітник наукової лабораторії по боротьбі з кіберзагрозами Центру кібербезпеки

*Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії Служби безпеки України*

Стаття присвячена одній з актуальних проблематик в умовах воєнного стану – правове регулювання контенту, що розміщується в соціальних мережах. Нормативно-правове регулювання контенту в соціальних мережах має на меті забезпечити систему контролю та регулювання, які спрямовані на захист держави, окремих фізичних осіб і підприємств. За результатами аналізу нормативно-правових актів, що забезпечують суспільні відносини у досліджуваній сфері, з'ясовано, що правове регулювання в даній сфері, особливо в частині законодавчого забезпечення, є досить фрагментарним та непослідовним, воно фактично відсутнє. Тобто специфічного правового регулювання контенту в соціальних мережах в національному законодавстві не існує, хоча перші кроки щодо регулювання контенту у соціальних мережах, зроблені у національному законодавстві, певним чином відстають від схожих кроків, зроблених провідними країнами світу. Зокрема, правове регулювання досліджуваного питання у провідних країн світу містить конкретні вимоги до контенту в цифрових або соціальних медіа. Європейський Союз ухвалив низку правил для регуляції контенту в соціальних мережах, які мають на меті забезпечити безпечніше онлайн-середовище для користувачів і встановити чіткі стандарти роботи технологічних компаній, одночасно сприяючи цифровізації. Адже цифрові медіа та послуги не підпадають під дію одного типу законодавства – на них можуть поширюватися закони про рекламу, торгівлю, захист даних, закони про захист осіб з особливими потребами та протидію дискримінації, закони про інтелектуальну власність тощо. Також багато моментів в цифрових платформах часто підпадають не тільки під правове регулювання, а й під вплив різноманітних моральних та етичних стандартів. А громадянське суспільство дуже чутливо відноситься до всіляких обмежень в медіа. Тому сьогодні низка законів та підзаконних актів здебільшого регулюють загальні питання контенту в засобах масової інформації, хоча контент в соціальних мережах справляє не менший вплив на свідомість населення країни.

Ключові слова: контент, соціальні мережі, воєнний стан, інформація, інформаційний простір.

The article is devoted to one of the current issues in the conditions of martial law – the legal regulation of content posted on social networks. The regulatory and legal regulation of content in social networks aims to provide a system of control and regulation aimed at protecting the state, individual individuals and enterprises. Based on the results of the analysis of legal acts that ensure social relations in the researched area, it was found that legal regulation in this area, especially in terms of legislative support, is quite fragmented and inconsistent, it is actually absent. That is, there is no specific legal regulation of content in social networks in national legislation, although the first steps to regulate content in social networks, made in national legislation, are somewhat behind similar steps taken by leading countries of the world. In particular, the legal regulation of the researched issue in the leading countries of the world contains specific requirements for content in digital or social media. The European Union has adopted a series of rules to regulate content in social networks, which aim to provide a safer online environment for users and set clear standards for the operation of technology companies, while promoting digitalization. After all, digital media and services are not subject to the same type of legislation – they may be subject to advertising, trade, data protection, disability and anti-discrimination laws, intellectual property laws, etc. Also, many moments in digital platforms are often subject not only to legal regulation, but also to the influence of various moral and ethical standards. And civil society is very sensitive to all kinds of restrictions in the media. Therefore, today a number of laws and by-laws mostly regulate general issues of content in mass media, although content in social networks exerts no less influence on the consciousness of the country's population.

Key words: content, social networks, martial law, information, information space.

Соціальні мережі змінили суспільне життя у світі та в Україні, зокрема, створивши нову реальність у соціальних комунікаціях. Їх вплив на формування світогляду суспільства та громадянської позиції, можливості організації та координації людства важко переоцінити. Позитивний вплив соціальних платформ на інформаційний та культурний розвиток людства, та в той же самий час, ті загрози, які несуть мережі суспільству, державі, економіці та кожному користувачу, їх масовість та глобалізація (інтернаціоналізація) потребують державного та правового регулювання.

За даними найавторитетнішого світового порталу DataReportal щодо впровадження та використання цифрових технологій в Україні на початку 2024 року:

- було 29,64 млн інтернет-користувачів та рівень проникнення становив 79,2%;
- було 24,30 млн користувачів соціальних мереж, що дорівнювало 64,9% загальної чисельності населення;
- фейсбук мав 13,85 млн користувачів в Україні, що становить приблизно 37% від загальної чисельності населення. Месенджер від Meta охопив 8,6 млн користувачів у нашій країні. Також 12,4 млн українців на початок року були користувачами інстаграму. Ютуб станом на січень мав 24,3 млн користувачів в Україні, а це 64,9% від загальної чисельності населення. Тікток в Україні на початку року мав 16,47 млн

користувачів віком від 18 років і старше. Соцмережа LinkedIn мала в Україні 5,1 млн користувачів. X на початок поточного року мала 4,55 млн користувачів в Україні [1].

Воєнний стан в Україні докорінно змінив всі суспільні, політичні та економічні процеси в країні, зокрема і в сфері регулювання медіа-простору. В умовах «гібридної війни», коли ворог активно застосовує медіа, в тому числі соціальні платформи, як засіб реалізації своїх цілей та впливу на громадську думку, проводячи масовані спеціальні операції в інтернеті, питання змісту (контенту) цифрових публікацій стає вкрай важливим вже не з точки зору тільки правового захисту суспільства та кожного користувача, але й в цілому національної безпеки.

Окремі аспекти, пов'язані з вивченням регулювання контенту в соціальних мережах в своїх дослідженнях розглядала низка вчених, зокрема: М. Бліхар, О. Караман, В. Мосійчук, М. Нагірна, І. Нарбут, О. Осадько, М. Петришина, С. Правник, І. Причепя, В. Романюк, С. Савченко, О. Сметанюк, В. Татарова, І. Чирак, О. Чуранова та інші. Проте окремі аспекти досліджуваної проблематики залишилися висвітленими не у повному обсязі.

Метою статті є розкриття особливостей регулювання контенту в соціальних мережах, зокрема, в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. За даними дослідження, що проводилося на замовлення Громадянської мережі ОПОРА у 2023 році найпопулярнішим джерелом інформації для українців залишаються соціальні мережі – їх обирають 77,9% опитаних. На другому місці опинилося телебачення з 62,5%, на третьому – інтернет (без урахування соціальних мереж) – 57,7%. Дещо популярнішими порівняно з минулим роком стали радіо (33,7%) та друковані ЗМІ (17,8%). Соціальні мережі є ключовим джерелом інформації і для жінок (76,2%), і для чоловіків (80%). У 2023 році телебачення та соціальні мережі майже зрівнялися за рівнем довіри. З незначним відривом лідерство зберігає телебачення (61,1%), а соціальним мережам довіряють лише на 1,1% менше опитаних. Рейтинг найпопулярніших соціальних мереж не змінився з минулого року: найбільше українці використовують Telegram (71,3%), YouTube (66,2%) та Facebook (55%). Також 50% опитаних споживають новини у Viber, 29,5% – в Instagram, 25,1% – у TikTok, 8,3% – у Twitter [2].

Аналіз даних попередніх років засвідчує, що кількість інтернет-користувачів за два роки повномасштабної війни знизилася з 31,1 млн до 29,64 млн, або на 1,46 млн осіб. Тим не менше вплив соціальних платформ залишається домінуючим в суспільстві країни.

Питання регулювання контенту медіа є вкрай чутливим для суспільства та часто межує в громадській думці із цензурою. Цензура як перешкодження свободі думки і слова, вільному вираженню думок та переконань, в Україні заборонена законодавством – Конституцією України та рядом інших законів. Зокрема, ст. 15 Конституції України безпосередньо забороняє цензуру. А ст. 309 Цивільного Кодексу України визначає, що цензура процесу творчості та результатів творчої діяльності не допускається. Також в ст. 24 Закону України «Про інформацію» закріплено заборону втручатися у професійну діяльність журналістів, контролювати зміст поширюваної інформації, зокрема з метою поширення чи непоширення певної інформації, замовчувати суспільно необхідну інформацію, накладати заборону на висвітлення окремих тем, показ окремих осіб або поширення інформації про них, обмежувати критику суб'єктів владних повноважень.

Також окремі аспекти свободи формування контенту врегульовані ст. 2 Закону України «Про друковані засоби масової інформації», у якій висвітлюється заборона створення та фінансування державних органів, установ, організацій або посад для цензури масової інформації. Не допускається вимога попереднього погодження повідомлень і матеріалів, які поширюються друкованими засобами масової інформації, а також заборона поширення повідомлень і матеріалів з боку посадових осіб державних органів, підприємств, установ, організацій або об'єднань громадян. А ст. 5 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» забороняє цензуру інформаційної діяльності телерадіоорганізації. Не вмотивоване законодавством України втручання органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, громадських чи релігійних об'єднань, їх посадових осіб чи працівників, а також власників у сферу професійної діяльності телерадіоорганізації не допускається. Також ст. 2 Закону України «Про інформаційні агентства» забороняє цензуру інформації, поширюваної інформаційними агентствами, а також створення будь-яких органів, установ або посад, діяльність яких була б пов'язана з цензурою масової інформації.

Водночас як влада, так і потужні фінансові кола, не раз спрямовували інформаційні потоки у вигідному для них напрямку, використовували приховану цензуру щодо опозиційних ЗМІ (адміністративні заходи з обмеження ефірного часу, тиск на редакції друкованих та Інтернет-видань). Нині в Україні продовжують розвиватися громадянське суспільство та незалежна журналістика, які намагаються реагувати на будь-які спроби обмеження свободи

слова. Безперервний моніторинг свободи слова в Україні здійснюється також європейською громадськістю [3].

Як зазначають дослідники правового регулювання медіа, в умовах воєнного стану, коли інформаційний простір стає полем битви, а соціальні мережі та онлайн-платформи перетворюються на майданчики для інтенсивної комунікації, роль блогерів, фіксерів та інших медіа-акторів стає особливо вагомою. Їхні публікації мають значний вплив на суспільну думку, формуючи ставлення громадян до подій та рішень влади. Зростання впливу соціальних мереж несе з собою нові виклики – з одного боку, важливо зберегти свободу слова та забезпечити доступ до інформації; з іншого боку, виникає гостра потреба в забезпеченні інформаційної безпеки, адже дезінформація та пропаганда можуть мати руйнівні наслідки [4].

Нормативно-правове регулювання контенту в соціальних мережах має на меті забезпечити систему контролю та регулювання, які спрямовані на захист держави, окремих фізичних осіб і підприємств. Проте, сьогодні ми схиляємось до думки, що правове регулювання в даній сфері, особливо в частині законодавчого забезпечення, є досить фрагментарним та непослідовним, якщо не сказати, що воно фактично відсутнє.

Перші спроби правового врегулювання медіа-контенту, зокрема в підзаконних актах, були зроблені після початку «гібридної» агресії РФ. У зв'язку з агресією Росії 15 травня 2017 року президент України Петро Порошенко своїм Указом № 133/2017 ввів у дію рішення РНБО від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», яке передбачає блокування на території України ресурсів російського холдингу Вконтакте, Яндекс та інших [5]. 23 березня 2021 року Президент України Володимир Зеленський Указом № 109/2021 увів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року «Про застосування, скасування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», що передбачає заборону провайдером на надання доступу до таких ресурсів (включно із субдоменами) строком на 3 роки. Цей документ також продовжує обмеження доступу до раніше заблокованих сайтів [6].

Наголосимо, що Закон України «Про медіа» (далі – Закон) вперше у Європі визначив положення про правове регулювання діяльності медіа в умовах збройної агресії [7], що закріплені у Розділі IX «Особливості правового регулювання діяльності медіа в умовах збройної агресії». Положення цього розділу:

- визначають обмеження щодо змісту інформації в медіа, пов'язані зі збройною агресією;
- встановлюють обмеження щодо структури власності та фінансування медіа під час збройної агресії;
- окреслюють особливості регулювання діяльності у сфері медіа на тимчасово окупованих територіях.

При цьому Розділ IX Закону є обмеженим у часі, тобто визначені ним положення починають працювати з моменту визнання Верховною Радою України певної держави державою-агресором (державою-окупантом), і його дія триває ще протягом п'яти років із дня прийняття Парламентом рішення про скасування такого статусу. Упродовж такого п'ятирічного строку Верховна Рада зобов'язана щорічно переглядати необхідність застосування передбачених цим розділом обмежень та ухвалювати постанову про продовження дії чи скасування чинності положень цього розділу.

Отже, проаналізованими вище положеннями фактично було встановлено обмеження, відповідальність і особливі процедури діяльності засобів масової інформації, в тому числі й цифрових [8]. За офіційним повідомленням Верховної Ради, згаданий Закон був розроблений з метою імплементації Директиви Євросоюзу про аудіовізуальні

медіапослуги. Він отримав позитивну оцінку експертів Ради Європи. Закон охарактеризований як, «фактично, найбільша українська медійна реформа з 90-х років, коли ухвалювалося медійне законодавство» [9].

З-поміж іншого у Законі врегульовані окремі аспекти змісту контенту, що розміщується в медіа-просторі, в особливих умовах воєнного стану. А саме, йдеться про заборону суб'єктам у сфері аудіовізуальних, друківаних та онлайн-медіа поширювати:

- інформацію, що висвітлює збройну агресію проти України як внутрішній конфлікт, громадянський конфлікт чи громадянську війну, якщо наслідком цього є розпалювання ворожнечі чи ненависті або заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу чи порушення територіальної цілісності;

- недостовірні матеріали щодо збройної агресії та діянь держави-агресора (держави-окупанта), її посадових осіб, осіб та організацій, що контролюються державою-агресором (державою-окупантом), у разі, якщо наслідком цього є розпалювання ворожнечі чи ненависті або заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу чи порушення територіальної цілісності;

- програми та матеріали (крім інформаційних та інформаційно-аналітичних програм), одним із учасників яких є особа, внесена до Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці;

- музичні фонограми, відеограми, музичні кліпи, розповсюдження яких заборонено відповідно до законодавства.

Крім того, закріплені обов'язок суб'єктів всі матеріали в інформаційних та інформаційно-аналітичних програмах, що висвітлюють діяльність органів влади держави-агресора (держави-окупанта), мають супроводжуватися повідомленням про статус держави-агресора (держави-окупанта).

Водночас, перші кроки щодо регулювання контенту у соціальних мережах, зроблені у національному законодавстві, певним чином відстають від схожих кроків, зроблених провідними країнами світу. Зокрема, правове регулювання досліджуваного питання у провідних країнах світу містить конкретні вимоги до контенту в цифрових або соціальних медіа, а саме:

- захист даних і конфіденційність;
- захист прав осіб з інвалідністю та протидія дискримінації;
- захист комерційної власності (бренду, торгової марки, інтелектуальної власності);
- захист підприємницьких (комерційних) прав суб'єктів господарювання;
- дотримання стандартів інтернет-медіа та інтернет-простору в цілому.

Європейський Союз ухвалив низку правил для регуляції контенту в соціальних мережах, які мають на меті забезпечити безпечніше онлайн-середовище для користувачів і встановити чіткі стандарти роботи технологічних компаній, одночасно сприяючи цифровізації. У 2022 році парламент та уряди ЄС прийняли два важливі нові закони для створення більш справедливого та безпечного онлайн-світу: Закон про цифрові ринки та Закон про цифрові послуги (the Digital Markets Act and the Digital Services Act). Загалом, ідея полягає в тому, що «те, що є незаконним офлайн, має бути незаконним і онлайн».

Закон про цифрові послуги (далі – DSA) регулює діяльність онлайн-посередників і платформ, таких як маркетплейси, соціальні мережі, платформи для обміну вмі-

том, магазини програм, а також онлайн-платформи для подорожей і проживання. Його головна мета – запобігти незаконній та шкідливій діяльності в Інтернеті та поширенню дезінформації. Він забезпечує безпеку користувачів, захищає основні права та створює справедливе та відкрите середовище онлайн-платформи. За коментарем Єврокомісії, DSA захищає споживачів та їхні основні права в Інтернеті, встановлюючи чіткі та пропорційні правила. Він сприяє інноваціям, зростанню та конкурентоспроможності, а також сприяє розширенню невеликих платформ, малому і середньому бізнесу та стартапів. Ролі користувачів, платформ і органів державної влади перебалансовано відповідно до європейських цінностей, у центрі яких – громадяни [10].

Також важливе значення для регулювання контенту соціальних платформ має Європейський закон про свободу засобів масової інформації (The European Media Freedom Act), ухвалений у квітні 2024 року, яким запроваджено механізм запобігання довільному обмеженню або видаленню незалежного медіаконтенту дуже великими онлайн-платформами, такими як X (раніше Twitter), Facebook або Instagram.

Загалом, Єврокомісія зазначає, що вільні засоби масової інформації (далі – ЗМІ) є ключовою опорою кожної демократії та мають важливе значення для здорової ринкової економіки. У глобальному масштабі Європейський Союз залишається оплотом вільних ЗМІ, встановлюючи стандарт демократичного континенту. Проте тенденції, що викликають занепокоєння, дедалі більше. Спираючись на минулі зусилля, Комісія вжила ряд заходів для захисту свободи ЗМІ та плюралізму в ЄС, а також посилення вільного руху послуг. Кульмінацією цього став Закон про свободу медіа в Європі, який набув чинності 7 травня 2024 року. Нові правила будуть повністю застосовуватися з 8 серпня 2025 року [11].

Європейський закон про свободу ЗМІ запроваджує новий набір правил для захисту плюралізму та незалежності ЗМІ в ЄС. Вони гарантуватимуть, що ЗМІ – державні та приватні – зможуть легше працювати через кордони на внутрішньому ринку ЄС, без надмірного тиску та з урахуванням цифрової трансформації медіа-простору.

Висновок. Сьогодні, в умовах надшвидкого проникнення соціальних мереж в життя людей та враховуючи особливості протистояння повномасштабному вторгненню рф в Україну на першому плані опинилось правове регулювання контенту в соціальних мережах. Проте, встановлення чіткого правового регулювання для онлайн-контенту і медіа, для законодавця є надскладним завданням. Адже цифрові медіа та послуги не підпадають під дію одного типу законодавства – на них можуть поширюватися закони про рекламу, торгівлю, захист даних, закони про захист осіб з особливими потребами та протидію дискримінації, закони про інтелектуальну власність тощо. Також багато моментів в цифрових платформах часто підпадають не тільки під правове регулювання, а й під вплив різноманітних моральних та етичних стандартів. А громадянське суспільство дуже чутливо відноситься до всіляких обмежень в медіа. Враховуючи зазначене вважаємо за доцільне не лише загальне правове регулювання контенту в соціальних мережах, а й регуляцію самих соціальних платформ щодо прозорості та коректності контенту, протидії кіберзалякуванням та переслідуванням, а також щодо висвітлення збройної агресії рф, які не завжди співпадають з офіційною позицією України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітичний портал щодо активності в Інтернет-мережі. URL: <https://datereportal.com/reports/digital-2024-ukraine>.
2. Медіаспоживання українців: другий рік повномасштабної війни. Опитування ОПОРИ. URL: https://www.oporua.org/polit_ad/mediaspozivannia-ukrayintsiv-drugii-rik-povnomasshtabnoyi-viini-24796.
3. Енциклопедія історії України. НАН України. Інститут історії України. К., 2021. 773 с.
4. Манжула А. А., Дрозд О. Ю. Правове регулювання діяльності журналістів та медіа-працівників в Україні. *Держава та регіони*. Серія: «Право». 2023. № 4 (82). URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2023/60.pdf.

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» : Указ Президента України від 15 трав. 2017 р. № 133/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-17#Text>.

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 бер. 2021 р. «Про застосування, скасування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» : Указ Президента України від 23 бер. 2021 р. № 109/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0017525-21#Text>.

7. Правове регулювання діяльності медіа в умовах збройної агресії – розповідаємо, що передбачає Закон «Про медіа». Офіційний сайт Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/pravove-regulyuvannya-diyalnosti-media-v-umovah-zbrojnoyi-agresiyi-rozpvidayemo-shho-peredbachaye-zakon-pro-media/>.

8. Про медіа : Закон України від 13 груд. 2022 р. № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20/conv#Text>.

9. 31 березня набуває чинності Закон України «Про медіа» Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/234832.html.

10. The Digital Services Act. Ensuring a safe and accountable online environment. URL : https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act_en.

11. European Media Freedom Act. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/protecting-democracy/european-media-freedom-act_en.